

שיבוט בלתי אנושי

הרב שלמה אבינר

- א. בין משובט לגולם
- ב. גבולות הרפואה
- ג. סכנות נוראות
- ד. תחיית המתים

א. בין משובט לגולם

מובן שאין התייחסות הלכתית במקורות קדומים לשאלת השיבוט האנושי. בכל זאת, רבותינו נגעו בה בעקיפין. מסופר שרבה ברא גברא ושלת אותו לרבי זירא. רבי זירא היה מדבר איתו והוא לא היה עונה. אמר לו רבי זירא: מן החבורה אתה - נבראת על ידי אחד מן החכמים - חזור לעפרך (סנהדרין סה, ב).

למה הרג רבי זירא אותו גולם, הרי היה דומה בכל לאדם, עד כדי כך שבתחילה רבי זירא לא הבחין בכלום? מסביר המהרש"א שכיוון שהוא חסר הכשרון הנשמתי של הדבור, הוא אינו אדם ומותר להרגו. כמובן לא מדובר בשיבוט גנטי מדעי אלא בפעולה ניסית. מכל מקום נמצאו למדים שאדם משובט הינו אדם לכל דבר, בהיותו העל שכל אנושי וכוח הדבור, אסור להרגו ויש להתייחס אליו כאל אדם לכל עניינו.

רבי צבי אשכנזי, "החכם צבי", הסתפק אם אפשר לצרף למניין אדם שנוצר בעזרת ספר יצירה כמו זה שיצר רבא או זקנו, רבי אליהו רבה של חלם. מסקנתו שלילית, כיון שאינו אדם, הוכחה לכך שרבי זירא העביר אותו מן העולם. הוא מציין שאין בו איסור שפיכות דמים, שהרי נאמר: "שופך דם האדם באדם דמו ישפך", כלומר אדם הנוצר מתוך אדם, דהיינו עובר הנוצר במעי אמו (שו"ת "חכם צבי" סי' צג). גם לפי זה, המשובט הינו אדם בהיותו מתפתח ברחם אמו. אומנם אם הטכניקה תתפתח ואפשר יהיה לגדל עובר במבחנה מראש ועד סוף, אז תחזור השאלה. אך העיקר שהגולם אינו אדם, כי אין לו נשמה, כדברי רבי משה קורדוברו, הרמ"ק: "הנה הבריאה ההיא שהיא בצורת אדם... ולא שיהיה בה נשמה ולא נפש ולא רוח אלא חיות בעלמא" (פרדס רימונים שער היכלות פ' י), והרי המשובט הינו לכאורה בעל נפש רוח ונשמה.

כל הנושא מעורר חרדה גדולה לאיזה מדרון חלקלק עלולה האנושות להתגלגל אם יתאפשר אותו שיבוט בלתי אנושי. וכבר בשנת תשמ"ב (1982), הגאון הרב אליעזר יהודה וולדנברג, תוך כדי דיון בתינוק מבחנה הביע חרדה זו, זמן רב לפני שהצליח השכפול הגנטי הראשון של בעל חיים (שו"ת "ציץ אליעזר" ט"ו מ"ה).

ב. גבולות הרפואה

אמנם לכאורה, כיוון שאיסור השיבוט האנושי, אינו מוזכר בשום מקום במקורותינו הקדושים, הוא אמור להיות מותר, על פי הכלל, שכל דבר שאינו אסור בפרוש, הינו מותר ממילא, כדברי רבי ישראל ליפשיץ: "שכל דבר שלא נדע טעם לאוסרו, מותר הוא בלי טעם, שלא הזכירה התורה דברים המותרים כולם, רק דברם האסורים" (תפארת ישראל מסכת ידים פ"ד מ"ג אות כז). אך רפואת האדם יוצאת מן הכלל, שכל הבא להתיר, עליו הראיה. שהרי חז"ל הוצרכו להביא ראיה להתיר את הרפואה מן הפסוק "רפא ירפא" (שמות כ"א, יט): "מכאן שנתנה תורה רשות לרופא לרפא" (בבא קמא פה, א). ולכאורה זה דבר מובן מאליו. אם יש מצווה להחזיר אבדה לחברו, קל וחומר שמצווה להחזיר לו "אבדת גופו"!! וכמו שיש מצווה להציל חברו שבאו עליו חיה רעה או ליסטים (שודדים) או טובע בנהר (סנהרין עג, א), כמו שכתוב "לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא י"ט, טז), כך לכאורה מצווה להצילו מחיידק או כל גורם פטוגני אחר!! לכן מסביר הרמב"ן שכל טיפול רפואי כרוך בסיכון מסוים, ומה שמרפא לזה, ממית לזה, עד כדי כך שלפעמים טוב שברופאים לגיהנם (סוף משנה קידושין), ולמה לנו להכנס לתסבוכת זאת, שמא "שב ואל תעשה עדיף", לכן יש צורך לקבל רשות מפורשת (תורת האדם, שער הסכנה). וכן כתב מרן הרב קוק: "שכל עיקרי הרפואה אינם מבוררים כל כך, ואין ידוע בברור אם אין הנחותיהם מסופקות, על כן הוצרך לנתינת רשות, שמכל מקום אין דרך אחרת לפני בני אדם" (שו"ת "דעת כהן" סי' קמ"ע רס).

הוא הסביר שאיננו מכירים כל כוחות הגוף והנפש, "ואם כן, אף אם ירפא במקצוע האחד הצר והקצר, אילי גורם השינוי הזה, קלקולים רבים בעבר אחר, שהם שקולים כנגד התועלת היוצאת מרפואתו. על כן הוצרכה רשות להינתן לרופא לרפאות, בהיותו בקי במקצועו, ואין לו לחכם אלא מה שענינו רואות" (עולת ראיה א' עמ' שץ). נמצאנו למדים שרק לצורך רפואי מובהק מותר לנו להשתמש בטכניקות רפואיות שונות אך לא לשם שכפול גנטי, שהרי אדם שלא שוכפל אינו מוגדר כחולה בגלל זה. אך הנדסה גנטית לרפא מחלות תורשתיות הינה מותרת, ככל טיפול רפואי אחר.

ג. סכנות נוראות

אכן איננו יודעים איזו מפלצת, שיבוט אנושי עלול להוליד, בדור הראשון אן לאחר כמה דורות. מסופר בתורה: "הוא ענה אשר מצא הימים במבדר ברעותו את החמורים לצבעון אביו" (בראשית ל"ו, כד). ומה איכפת לנו מה מצא? אלא שרש"י מסביר: "ימים - פרדים, הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד... ולמה נקרא שם 'ימים'! שאימתן מוטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא: מימי לא שאלני אדם על מכת פירדה לבנה וחיה". אותו ענה חשב להטיב לאנושות בהמציאו מין בעל חיים חדש והתברר שיצא שכרו בהפסדו. גם סכנה חינוכית נעוצה בכך, שהרי ילד צריך לגידולו ההרמוני שני הורים

אוהבים, שהוא דומה להם, כדי להתפתח כראוי - כך גזר ריבונו של עולם בחכמתו, שזו הדרך ואין אחרת: אבא ואימא. הוא גם זקוק לשני הורים שונים, כדי להגדיל את כשרונותיו הפסיכולוגיים ומוסריים, למען יוכל להתמודד עם הבעיות המתחדשות לאורך הדורות.

באשר לסכנות החברתיות, אין להן גבול:

1. שכפול אדם לשם רציחתו ושווד איבריו.
2. שכפול אנשים לצרכים ייחודיים, כגון אנשים נחותים לעבודות פשוטות, כפי שמתאר אלדוס הקסלי בספרו "עולם אמיץ חדש" - עבדים לעבודות פרך, בשר תותחים וכדומה.
3. אדם עסוק שאין לו זמן לילדים ישכפל לעצמו ממשיך כנפשו.
4. דסלקציה גנטית של יצור איינשטיינים או היטלרים, ועוד ועוד.

שמא תאמרו: נאמץ את השיטה, נשתמש ביתרונותיה ונפקח מפני שימוש לרעה בעזרת חקיקה מתאימה. זו נאיביות. החוקים יתבטלו אחד אחרי השני בגלל לחץ כבד בשם שחופש או יופרו על ידי פושעים שיתפתו בגלל הפוטנציאל האדיר שטמון בהמצאה זו. לכן בצדק התורה אסרה את הדבר.

וכי אינך רוצה שיהיה לך ילד אינטליגנטי וגאוני? לא, אני רוצה ילד רגיל, ילד שלי, ילד נורמלי, ילד טוב.

ד. תחיית המתים

עוד שאלה נועזת: שמא השיבוט האנושי הוא הוא תחיית המתים! הבל! הרי אדם הראשון היה אמור לחיות לעולם, ונגזרה עליו מיתה עקב החטא. נמצאנו למדים שהניצחון על המוות וחיים עד עולם תלויים בסילוק הרשעה מן הארץ, בעקירת היצר הרע מעיקרו. בשיבוט אנושי כזה אנו רוצים, אדם שאינו חוטא ואין לו חשק לחטוא. אדם טוב, אוהב טוב.